

HET DOEN VAN GERECHTIGHEID.

door Jurjen Beumer.

1.

Het bijbelse begrip 'gerechtigheid' staat vandaag centraal. Het is een bijbels wachtwoord bij uitstek. We zagen in onze inleiding hoe dit woord gedevalueerd is. In plaats van een wachtwoord is het geworden tot een algemene uitspraak waar ieder het zijne of hare bij voelt. Dan neemt iedereen het in de mond, het wordt een vaag religieus of humanistisch begrip waar men de goede bedoelingen mee uitdrukt. Alsof het in de Schrift om 'goede bedoelingen' zou gaan. Die heeft iedereen. In de bijbel gaat het echter veel meer om de uitkomst, oftewel om je daden. Vooral Frans Breukelman heeft het er bij ons als studenten ingehamerd bijna; gerechtigheid is, zeggen wat je doet en doen wat je zegt. Hiermee vangt hij het hebreeuwse begrip 'dabar', dat zowel 'woord' als 'daad' betekent. Gerechtigheid is het doen van deze 'debharim'. 'Dit is de man en dat is zijn karwei' ('vrouw' 'haar'). Mooie woorden zijn er plenty, maar als ze niet gevolgd worden door daden dan hangen ook de woorden in de lucht.

2.

Terecht heet een dergelijk centraal bijbels begrip 'wachtwoord', een mooie uitdrukking is dat, 'wachtwoord'. Een wachtwoord is een woord dat niet aan iedereen bekend is. Slechts weinigen kennen de inhoud van dat wachtwoord. Het heeft bijna iets van een geheim code. Je moet als het ware ingewijd zijn, betrokken op de zaak waarom het gaat. Als je meedoet dan kom je er wel achter wat recht en gerechtigheid is. Geen woord om van de daken te schreeuwen, want dan wordt het verkwaanseld en de Zaak wordt te grabbel gegooid. Mensen met kwade bedoelingen nemen er dan bezit van. Het wachtwoord is verraden.

3.

Wat is 'de Zaak'? Het klinkt wat zakelijk, maar wellicht helpt dat om het 'objectieve' karakter van deze bijbelse 'onderneming' scherp te krijgen. Objectief? vraagt U zich misschien af; maar wij als mensen zijn er als subjecten toch subjectief bij betrokken? Laten we het zo stellen. Een grote (theologische) denkfout is nog steeds dat wij de verhalen uit evangelie en oude testament zo opvatten alsof wij ideeën daaruit zouden moeten toepassen. Zo van, hier ligt het verhaal, jij voelt je al dan niet aangesproken, en wat je aanspreekt probeer jij op jou manier 'toe te passen'. Voor ieder wat wils. De verhalenbunbel van de bijbel als een soort grabbelton voor mensen met 'goede bedoelingen'. Maar helaas, zo werkt het niet; beter, zo zet je de verhalen op de kop. Want de bedoeling van de Schrift is niet dat jij de verhalen leest, maar dat DE VERHALEN JOU GAAN LEZEN. Jij wordt opgepakt en beetgepakt. Jij wordt uitgenodigd om mee te doen met de inzet (de zaak) ten dienste waarvan de verhalen geschreven zijn. Dat bedoel ik met 'objectief'. Er is een reddingsplan van Godswege gaande. De 'Naam' (adonai) staat voor 'het doen van gerechtigheid'. Deze beweging van recht IS zichtbaar geworden in Jezus Christus. Waar recht geschiedt laat God zich zien, ook nu! Waar mensen lijden daar licht het gezicht van Christus op, ook nu! Dit alles heet 'de Zaak' in de bijbel. Het is Gods grote projekt van een nieuwe aarde waar het hemels zal toegaan. Geen idee om toe te passen, maar een beweging om je bij aan te sluiten.

4.

We kijken naar de aanhef van psalm 72. Het begint zoals de bijbel altijd begint. Namelijk bij het BEGIN, bij God zelf. God, GEEF JIJ de koning jouw rechtsgebruiken (misjpaat) en de zoon van de koning JOUW gerechtigheid (tsedaka). Jazeker, het moet ons GEGEVEN worden. Vanuit onszelf komen we hooguit op mooie ideeën en goede bedoelingen. Omdat we niet het geheel overzien. Omdat we tegengestelde belangen hebben die niet stroken met 'de Zaaak' van de lange termijn.

Onze korte termijndoelen mogen dan nobel lijken, maar in het zicht van het geheel komen ze te kort. Nergens wordt dat beter zichtbaar dan bij 'koningen'. Zo, althans gaat onze psalm verder. Okay zegt de (gewetens)Stem van Israel, een koning kun je krijgen, maar probeer er dan wel iets anders van te maken dan de despoten van jullie burens. (vgl 1 Samuel 8). De bijbel zou je kunnen zeggen mikt op de 'anti koning'. Onze psalm 72 is een loflied op deze messiaanse koning. Je hoort de kadans in de psalm: als je rekent met Gods zaak, DAN...., 'dan dragen de bergen het volk vrede toe', 'dan ontluikt in zijn dagen de rechtvaardige/volle vrede, totdat geen maan meer is. (voor deze vertaling + commentaar zie; K.Deurloo/K.Eykman 'Wat heb je zee dat je vlucht? Psalmen gelezen, gehoord en verteld.' Baarn 1986) Bij zo'n koning komen de vorsten uit de omgeving om dat rechtvaardigheid het hart van het bestel is: 'de koningen van Tarsis en de eilanden brengen geschenken aan, de koningen van Sjeba en Seba laten schatting naderen'. Hoort U het kerstevangelie van die kleine 'anti koning' Jezus meeklinken?

En een centraal lied uit de basisbeweging (de bewerking van een stuk psalm 72 door Oosterhuis) volgt op deze hulde van de omliggende volken. Immers van deze koning geldt:

'Hij zal de redder zijn van de arme,
een vriend voor hem die niemand heeft.
Voor kleine mensen is hij bereikbaar,
de rechtelozen geeft hij hoop.
Hun bloed is kostbaar in zijn ogen,
hij koopt hen vrij uit het slavenhuis.'

5.

Waar deze daadkrachtige woorden klinken, waar zo'n koning heerst, het mag duidelijk zijn, daar is vrede, heelheid. Wie deze koning in zijn of haar leven toelaat krijgt de gelegenheid NU al iets te ervaren van die vreugde die ons ooit allen ten deel zal vallen. Het persoonlijke van dit heil staat nooit los van de maatschappelijke implicaties.

Want het gaat er hard aan toe als DEZE koning heerst. Hij of zij duldt niet dat de verpesters doorgaan, 'zijn vijanden likken het stof' (vs9). In de gemeente zal men deze 'rasja' die in alle opzichten contra is aan de 'tsaddiek' concreet aan moeten wijzen. De vertaling van het woord 'rasja' voor 'goddeloze' "is een beetje gevaarlijk, want hij is niet de man die atheïstisch denkt, maar die rot doet. Buber vertaalt: der Frevler. Wij zouden zeggen: de schoft, de fielt." (Bouhuijs/Deurloo 'Taalwegen en dwaalwegen', blz 46).

Huub Oosterhuis zegt van deze figuur: 'Je hebt al haast de hele wereld, alleen nog niet het laatste woord.' Deze zin komt uit Huub's gedicht 'Lied tegen de nieuwe armoede'. Het was zijn bijdrage voor de publieksprijs nominatie die onlangs werd afgesloten. Annie M.G. Schmidt won het uiteindelijk. Ik lees het gedicht van Oosterhuis nu in zijn geheel, omdat het zo goed weergeeft waar psalm 72 ook op doelt.

Lied tegen de nieuwe armoede.

Er schreeuwt een mens, onrecht,
de schreeuw van de hongersnood.
Er werd op hoog gezag besloten:
een deel der mensheid hoeft geen brood.
Opdat wie rijk is rijk kan blijven leven
wie heeft, hem wordt gegeven, onrecht,
en de rest mag dood.

Het gaat als vuur, onrecht,
het blakert de steden zwart.
Maar jij woont in gekoelde tuinen,
met blinde muren om je hart.

Je leert de sterken op de zwakken jagen,
je leert ze zich gedragen, onrecht,
als een ras apart.

Dit is jouw uur, onrecht,
geen god die nog hoger scoort.
Je hebt al haast de hele wereld,
alleen nog niet het laatste woord.
Dat staat met licht geschreven in de geesten
van mensen, niet van beesten, onrecht,
en dat plant zich voort.

(opgenomen in Oosterhuis' nieuwste boek 'De dag die komt'
Kapellen/Kampen 1988, blz 21. Daarvoor in Werkschrift van juni 1988)

6.

De christelijke gemeente moet de tsaddiek en de rasja concreet aanwijzen.

Deze week kwamen de Amerikaanse presidentsverkiezingen tot hun einde. Als het niet zo'n ernstige zaak was zou je denken dat we wekenlang 'carnaval' op de televisie hebben gezien. Natuurlijk, elk land kent zijn eigen manieren en die Amerikanen zijn een gauw warm te draaien volk; spontaan, opgeruimd. En als je dan als jonge natie (200 jaar) ook al nauwelijks culturele tradities kent, ja, dan grijp je zo'n nationaal hoogtepunt aan om te feesten. Maar het NIVO, politiek en sociaal; vele Amerikaanse commentatoren zelf klaagden steen en been over het lage nivo van beide heren. Een zei: als de bevolking naast Bush en Dukakis ook nog een derde hokje hadden mogen inkleuren met de zin 'geen van beide vanwege hun lage kwaliteiten', dat dan zeker deze derde 'partij' de meeste stemmen had gekregen. Het dieptepunt vond ik het moment waarop Dukakis stond te hakkelen en van zich af probeerde te praten dat hij misschien wel eens een 'liberal' zou kunnen zijn. 'Liberal' staat in de VS voor progressief of zelfs 'socialist'. Het idee dat je daarvoor zou moeten verontschuldigen. Maar het klopt, zelfs De Korte en Voorhoeve van de VVD geven het toe; de Democraten (!) staan in Nederlandse begrippen RECHTS van de VVD. Je houdt je hart vast als je weet dat deze mensen het roer van een groot deel van onze samenleving in handen hebben. We zijn dan wel heel ver verwijderd van de beweging die uitgaat van psalm 72.

Ook Amerika kenner J.W. Schulte Nordholt wint zich in 'Trouw' van 5 11 1988 ontzettend op over deze politieke teloorgang van het woord 'liberal'. Hij schrijft: "Daar zie ik die opgepepte kunstmatige krachtpatser George Bush, een derderangs speler in een wildwestfilm, roepen dat het nu blijkt, Dukakis heeft het zelf toegegeven, hij is een 'L' (de hoofdletter alleen al schijnt te volstaan). En Dukakis begint eindelijk terug te slaan en te snappen wat een wapen hij daar in handen heeft gekregen. Toen ik het allemaal hoorde en zag op de onmisbare televisie schoten mij opeens de regels van Anton van Duinkerken te binnen, die meesterlijke regels die hij gebruikte om Mussert op zijn nummer te zetten, toen die had geschreven over de zich katholiek noemende Van Duinkerken. Jawel mijnheer, ik noem mij katholiek, antwoordde de dichter in een prachtige ballade. Zoiets had die Dukakis nu moeten antwoorden, niet achteraf maar meteen, heet van de naald:

Ja wel mijnheer, ik noem mij liberaal,
twee volle eeuwen kunnen het woord verklaren
aan u die met uw opgewonden taal
te pochen staat over acht holle jaren.
De geest van Reagan is in u gevaren,
en gij verloochent wat wij altijd waren:
het volk van Lincoln, Wilson, Roosevelt,
dat innig op zijn vrijheid is gesteld,
maar weet dat die dan ook voor allemaal

